

АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЇХ ЗМЕНШЕННЯ

ANALYSIS OF COSTS FOR SERVICING PUBLIC DEBT AND PROPOSALS FOR THEIR REDUCTION

УДК 336.131

<https://doi.org/10.32843/infrastruct37-89>**Міщенко Д.А.**д.е.н., професор,
професор кафедри державних,
місцевих та корпоративних фінансів
Університет митної справи та фінансів**Сіліна І.С.**студентка
Університет митної справи та фінансів**Колесник Д.С.**студентка
Університет митної справи та фінансів

Статтю присвячено аналізу зростання державного боргу і витрат на його обслуговування. Високі показники державного боргу активізують певні макроекономічні ризики, у тому числі: гальмування розвитку реальної економіки, збільшення вразливості держави до зовнішніх та внутрішніх загроз, зростання витрат на обслуговування боргу, залежність попиту на державні цінні папери від світового ринку капіталів. Тому державі для фінансування та покриття витрат на обслуговування державного боргу необхідно знайти додаткові джерела фінансових ресурсів, які б допомогли скоротити борговий тягар та сприяли б розвитку національної економіки. Для України державний борг є великою загальноекономічною проблемою. Тому здатність держави обслуговувати державний борг свідчить про фінансову стабільність країни, дає можливість отримання в подальшому нових кредитів та позитивно впливає на репутацію держави як надійного і платоспроможного позичальника.

Ключові слова: державний борг, обслуговування державного боргу, державний бюджет, видатки бюджету, боргова безпека.

Стаття посвячена аналізу росту государственного долга и расходов на его обслужи-

вание. Высокие показатели государственного долга активизируют определенные макроэкономические риски, в том числе: торможение развития реальной экономики, увеличение уязвимости государства к внешним и внутренним угрозам, рост затрат на обслуживание долга, зависимость спроса на государственные ценные бумаги от мирового рынка капиталов. Поэтому государству для финансирования и покрытия расходов на обслуживание государственного долга необходимо найти дополнительные источники финансовых ресурсов, которые помогли бы сократить долговое бремя и способствовали бы развитию национальной экономики. Для Украины государственный долг является большой общеэкономической проблемой. Поэтому способность государства обслуживать государственный долг свидетельствует о финансовой стабильности страны, дает возможность получения в дальнейшем новых кредитов и положительно влияет на репутацию страны как надежного и платежеспособного заемщика. **Ключевые слова:** государственный долг, обслуживание государственного долга, государственный бюджет, расходы бюджета, долговая безопасность.

The article is devoted to the analysis of the growth of public debt and the costs of its servicing. Government debt is an important component of the financial system. It acts as an effective tool in the mechanism of macroeconomic regulation, providing additional resources and means of implementing the economic strategy of the state. Management and servicing of public debt is an important task of economic and debt policy, a condition for the stability of its financial system, especially in the modern period of development of Ukraine. The main problems of managing and servicing public debt in Ukraine are: a large amount of public debt and its constant growth; imperfect legal framework that requires changes; non-regulation mechanism of debt restructuring and its servicing in relation to real macroeconomic indicators of the country's socio-economic development. All this negatively affects the financial situation of the country and economic prospects for Ukraine in the future. Ukraine's debt is characterized by high volumes of public debt, a large interest rate, and a significant share of external liabilities. High levels of public debt activate certain macroeconomic risks, including: inhibition of the development of the real economy, increased vulnerability of the state to external and internal threats, rising debt servicing costs, and the interdependence of demand for government securities on the global capital market. Therefore, in order to finance and cover the cost of servicing public debt, the state needs to find additional sources of financial resources that would help reduce the debt burden and contribute to the development of the national economy. For Ukraine, public debt is a big general economic problem. Because, it suspends the country's economic growth, worsens its financial situation and slows down development in the future. It is the ability of the state to service public debt that testifies to the financial stability of the country, makes it possible to obtain new loans in the future, and positively affects the country's reputation as a reliable and solvent borrower. The basis of the study is the formation and accumulation of the internal and external public debt of Ukraine, its management and maintenance and determination of the strategic directions of the country's debt politics for the future by reducing state borrowings.

Key words: public debt, public debt servicing, state budget, budget expenditures, debt security.

Постановка проблеми. Державний борг – це фінансово-економічний складник, який відображає результати економічної політики, що впливають на фінансову позицію уряду. Державний борг впливає на економіку країни загалом, а способи його ефективного використання показують загальний рівень розвитку економіки. Тому виникає необхідність дослідження не лише обсягів державного боргу, а й видатків на його обслуговування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем обслуговування державного боргу, аналізу і механізму управління присвячені наукові праці українських учених: Т.Г. Бондарук, О.С. Бондарук, І.М. Федорович, Л.Є. Фурдичко

та інші. Науковці розкривали вплив різних факторів на формування державного боргу, на перспективи і методи управління державним боргом в Україні, оцінювали і робили прогнози державного боргу на майбутнє.

Постановка завдання. Від ефективності системи управління зовнішнім державним боргом багато в чому залежить фінансова безпека та стабільність держави. Тому метою дослідження є аналіз витрат на обслуговування державного боргу України, а також дослідження шляхів вирішення питання щодо їх скорочення. Для досягнення мети в роботі поставлено та вирішено такі завдання: визначити сутність поняття управління зовнішнім

державним боргом, проаналізувати стан зовнішньої державної заборгованості України та витрати на її обслуговування, виявити проблеми управління зовнішнім державним боргом та визначити перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Державний борг – важливий складник державних фінансів. Під державним боргом розуміють уся суму випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (як внутрішніх, так і зовнішніх), включаючи видані гарантії за кредитами, що надаються іноземним позичальникам, місцевим органам влади, державним підприємствам. До появи державного боргу приводить існування державного кредиту, призначенням якого є мобілізація державою коштів для фінансування державних витратів, особливо коли державний бюджет є дефіцитним [1].

Обслуговування державного боргу включає сукупні платежі за державними зобов'язаннями перед кредиторами щодо сплати відсотків, комісійних та штрафних платежів. Ці платежі здійснюються з Державного бюджету України у вигляді витратів. Витрати на обслуговування боргу здійснюються за рахунок коштів загального фонду бюджету. Сума коштів державного бюджету, необхідних для погашення та обслуговування державного боргу на рік, визначається і затверджується Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік. Бюджетним кодексом України встановлений критичний рівень державного боргу щодо його обслуговування – 60% ВВП (ст. 18) [2].

Отже, зростання обсягу витратів на обслуговування державного боргу може спричинити такі наслідки, як боргова криза та криза економіки.

З метою визначення сучасного стану боргової ситуації в країні проведемо аналіз державного боргу та витрат на його обслуговування впродовж останніх 5 років та сформулюємо шляхи щодо їх скорочення.

Збільшення обсягу витрат з обслуговування та погашення державного боргу вважається суттєвим фактором, який тривалий період викликає проблеми у сфері державних фінансів і негативно позначається на бюджетній безпеці країни.

Протягом останніх п'яти досліджуваних років спостерігається перевищення порогового значення показника відношення державного боргу до ВВП (60% ВВП): якщо у 2014 р. рівень боргу становив 70,2% ВВП, то в 2015 році він сягнув 79,4%, у 2016 р. державний та гарантований державою борг становив 81,0% ВВП, і лише з 2017 року спостерігається поступове скорочення цього показника – 71,8%, а в 2018 році – 60,9% до ВВП [3].

Рис. 1 показує динаміку абсолютної величини державного і гарантованого державою боргу впродовж 2014–2018 рр. [4].

Наведені дані свідчать, що у 2014–2018 роках усі складники боргу (внутрішній, зовнішній борг держави і гарантований борг) не підлягали суттєвим коливанням і мали постійну тенденцію до зростання.

Не тільки тенденція збільшення загальних обсягів державного та гарантованого державою боргу

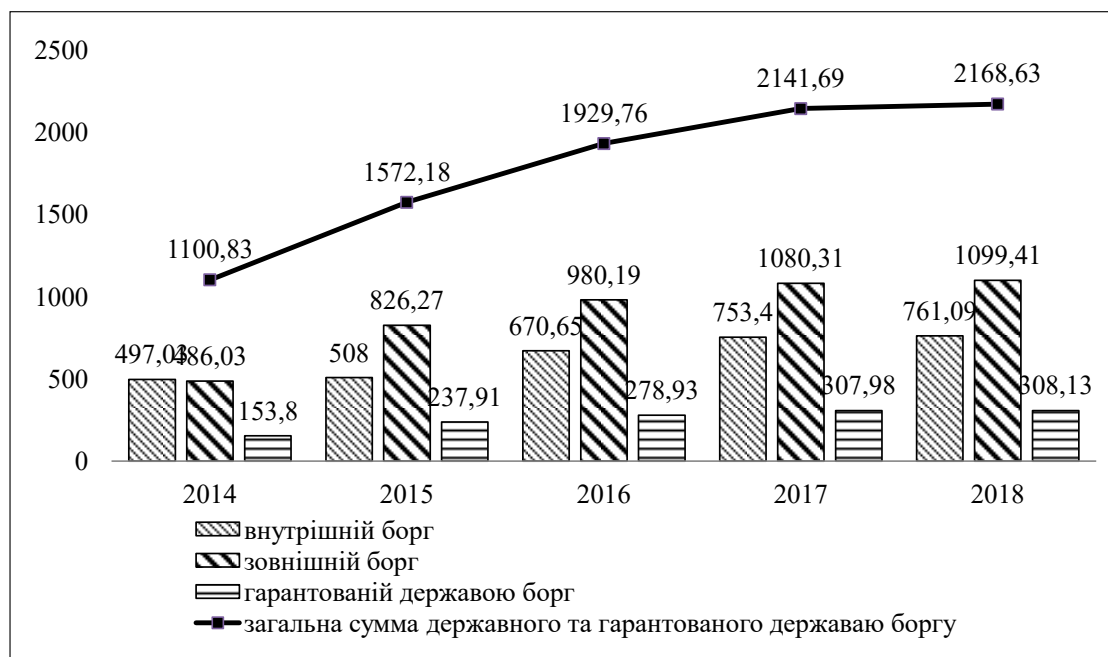

Рис. 1. Показники обсягу внутрішнього, зовнішнього та гарантованого державою боргу за 2014–2018 рр., млрд. грн.

Джерело: розроблено авторами на основі [4]

України є несприятливою для бюджетної системи країни, а й значне зростання витрат бюджету на фінансування його обслуговування.

Проаналізувавши обсяг витрат на обслуговування державного боргу (табл. 1), спостерігаємо щорічне зростання витрат на обслуговування внутрішнього боргу з 2014 по 2018 рік у 2,28 рази, а витрати на обслуговування зовнішнього боргу за відповідний період зросли у 2,67 рази. Таким чином, в обслуговуванні державного боргу основна частина витрат спрямовується на зовнішній борг, про що свідчить збільшення обсягу витрат у 2015 році.

Проаналізувавши динаміку витрат на обслуговування державного боргу, можна стверджувати, що вона не мала стабільної тенденції до зростання або зменшення як в абсолютному значенні, так і щодо ВВП та доходів бюджету. Зокрема, відношення витрат державного бюджету на погашення й обслуговування державного боргу до доходів загального фонду збільшилося з 13,4% у 2014 р. до 15,8% у 2015 р., а з 2016 року спостерігається поступове скорочення цього показника з 15,5% до 12,6% у 2018 році. Однак рівень цього показника говорить про неефективність урядової фінансової політики, а також про існування та загострення боргової проблеми.

Основними факторами, що впливають на формування боргової політики в Україні у 2018 р., є значні обсяги витрат на обслуговування державного боргу – 115,4 млрд. грн., або 3,5% ВВП.

Основні причини, які приводять до збільшення державного і гарантованого державою боргу, такі:

- 1) потреба у нарощуванні валютних резервів, які суттєво скоротилися у зв'язку з валютною інтервенцією Національного банку України;
- 2) залежність України від імпорту енергоносіїв;

3) відсутність інновації значної кількості сфер національної економіки;

4) політична криза;

5) спрямування державних запозичень для покриття дефіциту державного бюджету;

6) необхідність державної підтримки державних підприємств та банків.

Серед проблем з управління державним боргом України можна відзначити:

– швидке збільшення обсягів державного боргу;

– переважання зовнішньої заборгованості у структурі державного боргу, що несе в собі валютний ризик [6];

– суттєву заборгованість перед міжнародними фінансовими організаціями та органами управління іноземних держав, що загрожує економічній безпеці держави;

– складність залучення державних позик, зумовлену слабо розвиненим розвитком внутрішнього ринку державних цінних паперів;

– відсутність ефективного механізму управління державним боргом та результативного використання запозичених коштів.

Обсяг державного боргу в абсолютному значенні може сягати значних величин, але борг повинен завжди перебувати у безпосередній конкретно визначеній кореляційній залежності щодо абсолютної величини ВВП. Головною метою державної боргової політики держави має стати залучення фінансових ресурсів із метою здійснення проектів та програм інституційного та інвестиційного розвитку країни з паралельним забезпеченням стійкої відповідності державного боргу до ВВП.

Таким чином, оптимізація боргової політики України потребує розроблення та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, коротко- та серед-

Таблиця 1

Показники динаміки обсягу витрат на обслуговування державного боргу за 2014–2018 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018
Обслуговування державного внутрішнього боргу (в екв. млрд. грн.)	32,3	57,7	62,6	71,7	73,7
в екв. млрд. дол. США	2,7	2,7	2,5	2,7	2,7
% до ВВП	2,0%	2,9%	2,6%	2,4%	2,1%
% до доходів державного бюджету	9,0%	10,8%	10,2%	9,0%	8,0%
Обслуговування державного зовнішнього боргу (в екв. млрд. грн.)	15,6	26,8	33,2	38,8	41,7
в екв. млрд. дол. США	1,3	1,2	1,3	1,5	1,5
% до ВВП	1,0%	1,3%	1,4%	1,3%	1,2%
% до доходів державного бюджету	4,4%	5,0%	5,4%	4,9%	4,5%
Обслуговування загального державного боргу (в екв. млрд. грн.)	48,0	84,5	95,8	110,5	115,4
в екв. млрд. дол. США	4,8	3,9	3,7	4,2	4,2
% до ВВП	3,0%	4,2%	4,0%	3,7%	3,5%
% до доходів державного бюджету	13,4%	15,8%	15,5%	13,9%	12,6%

Джерело: розроблено авторами на основі [5]

ньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності інвестиційного складника бюджетних видатків та стратегічні завдання переорієнтації боргової політики, зменшення боргового тягаря та розвиток альтернативних, непозичкових інструментів фінансування бюджетних видатків [6].

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, державний борг є частиною державних фінансів будь-якої країни. Головними причинами формування державного боргу є дефіцит державного бюджету, а також значні обсяги внутрішніх та зовнішніх запозичень.

Аналіз динаміки державного боргу вказує на те, що загрозою економічній безпеці країни є не лише нарощування загальних обсягів державного та гарантованого державою боргу України, а й значне збільшення витрат на його обслуговування. Перспективою на майбутнє повинно стати вирішення стратегічних завдань щодо зниження боргової залежності економіки і відновлення боргової стійкості, що неможливо зробити без створення ефективних поштовхів, заохочень для внутрішніх інвесторів, а також без створення широкої виробничої бази та конкурентоспроможних експортних підприємств, які будуть сприяти подальшому розвитку економіки. Таким чином, виникає необхідність трансформації фінансового регулювання (в центрі якого будуть проблеми боргової стійкості) і застосування ефективних інструментів структурної політики держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондарук Т.Г., Бондарук О.С., Мельничук Н.Ю. Державний борг України та видатки бюджету на його обслуговування *Статистика України*. 2018. № 1. С. 30–39.
2. Федорович І.М. Прогнозна оцінка та аналіз витрат на обслуговування державного боргу України *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 27. С. 114–120.
3. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 19.10.2019).
4. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg> (дата звернення: 17.10.2019).
5. Державна казначейська служба України: офіційний сайт: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення: 21.10.2019).
6. Фурдичко Л.Є., Піхоцька О.М. Причини зростання державного боргу, його управління і обслуговування, оптимізація боргової політики України *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 45–49.

REFERENCES:

1. Bondaruk T. H., Bondaruk O. S., Melnychuk N. Yu. (2018) Derzhavnyi borh Ukrainy ta vydatky biudzhetu na yoho obsluhovuvannia [State debt of Ukraine and expenditures of the budget for its servicing] *Statystyka Ukrainy*. no. 1, pp. 30–39.
2. Fedorovych I. M. (2014) Prohnozna otsinka ta analiz vytrat na obsluhovuvannia derzhavnogo borhu Ukrainy [Estimate and analysis of the cost of servicing the national debt of Ukraine] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. no. 27, pp. 114–120.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: ofitsiyni sait. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 19 October 2019).
4. Ministerstvo finansiv Ukrainy: ofitsiyni sait. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg> (accessed 17 October 2019).
5. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy: ofitsiyni sait Available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (accessed 21 October 2019).
6. Furdychko L.Ye., Pikhotska O.M. (2018) Prychyny zrostannia derzhavnogo borhu, yoho upravlinnia i obsluhovuvannia, optymizatsiia borhovoï polityky Ukrainy [Reasons for growth of public debt, its management and servicing, optimization of Ukraine's debt policy] *Ekonomika ta derzhava*. no. 11, pp. 45–49.

Mishchenko Dmitry

Doctor of Economic Sciences, Professor,
 Professor of the Department of State,
 Local and Corporate Finance
 University of Customs and Finance

Silina Iryna

Student
 University of Customs and Finance

Kolesnik Darya

Student
 University of Customs and Finance

ANALYSIS OF COSTS FOR SERVICING PUBLIC DEBT AND PROPOSALS FOR THEIR REDUCTION

The purpose of the article. Government debt is an important component of the financial system. It acts as an effective tool in the mechanism of macroeconomic regulation, providing additional resources and a means of implementing the economic strategy of the state. Management and servicing of public debt is an important task of economic, debt policy, a condition for the stability of its financial system, especially in the modern period of development of Ukraine. The main problems of managing and servicing public debt in Ukraine are a large amount of public debt and its constant growth; imperfect legal framework that requires changes; the disordered mechanism of debt restructuring and its servicing in relation to the real macroeconomic indicators of the country's socio-economic development. All this negatively affects the financial situation of the country and hinders the economic development of Ukraine in the future.

The article is devoted to the analysis of the growth of public debt and the costs of its servicing. The purpose of the study is to analyze the costs of servicing the public debt of Ukraine, as well as to explore ways to solve the problem of reducing them.

Methodology. Government debt is a financial and economic component that reflects the results of economic policies that affect the financial position of the government. Government debt affects the economy of the country as a whole, and how to use it effectively shows the general level of economic development. Therefore, there is a need to study not only the volume of public debt, but also the costs of its servicing.

The basis of the study of the formation and accumulation of internal and external public debt of Ukraine, its management and servicing, and determining strategic directions of the country's debt policy for the future by reducing government borrowing.

Results. An analysis of the dynamics of public debt means that a threat to the country's economic security is not only an increase in the total volume of the state and state-guaranteed debt of Ukraine, but also a significant increase in the cost of servicing it. Prospects for the future should be the solution of strategic tasks to eliminate the debt dependence of the economy and restore debt sustainability, which cannot be done without creating effective impetus, incentives for domestic investors, as well as without creating a broad production base and competitive export enterprises that will contribute to the further development of the economy. Thus, the need arises for the transformation of financial regulation (in the center of which the problems of debt sustainability will prevail) and the use of effective instruments of the state structural policy.

Practical implications. So, public debt is a part of the public finances of any country. The main reason for the formation of public debt is the deficit of the state budget, as well as significant amounts of internal and external borrowing.

The paper considers the volume of public debt and the costs of its servicing, as a result of which it was established that this indicator in absolute value can reach significant values, but should always be in a directly specific correlation with respect to the absolute value of GDP. The main goal of the state debt policy should be the attraction of financial resources for the implementation of projects and programs of the institutional and investment development of the country, while ensuring sustainable compliance of public debt to GDP.

Thus, the optimization of Ukraine's debt policy requires the development and implementation of a holistic strategy that combines the tasks of improving the regulatory and institutional support of debt policy, short and medium-term guidelines for public debt management, tools to radically increase the efficiency of the investment component of budget expenditures and the strategic objectives of reorienting debt policy, reducing debt burden and the development of alternative, non-haphazard financial instruments budget expenditures.